

УДК 378.016:502.51(26)

Д 81

Альона ДУЛЯ

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ

У статті здійснений аналіз дидактичних засад, що лежать в основі здобуття екологічних знань. Висвітленні основні принципи дидактики: науковість, системність, послідовність, доступність, цілісність, природо-відповідність, які тісно взаємопов'язані та поширюються на вивчення усіх навчальних дисциплін. Виділені дидактичні підходи навчання у професійній підготовці фахівців морської галузі при формуванні екологічної компетентності, такі як: системний, діяльнісний, акмеологічний, диференційований, особистісно орієнтовний, компетентний, генералізації знань та підхід ґрунтовності.

Ключові слова: дидактичні засади, принципи дидактики, дидактичні підходи, екологічна компетентність.

Постановка проблеми. Сьогодні суспільство потребує випускника, який не лише оволодіває знаннями, а й виявляє свідоме ставлення до природи, вміє порівнювати, аналізувати, досліджувати, приймати правильні рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля. Тому однією з актуальних проблем сьогодення є досягнення кардинальних змін у ставленні людини до природи, формування екологічної свідомості, екологічного мислення, збереження природного середовища, що вимагає взаємодії особистості з природою на основі певних екологічних знань. Такі знання необхідні передовсім майбутнім фахівцям морської галузі, які протягом навчання у ВНЗ, крім суто професійної компетентності, мають набути обов'язкову екологічну.

Екологічне виховання у вищих навчальних закладах є складовою неперервної екологічної освіти, що здійснюється впродовж життя; охоплює процеси навчання, виховання й розвитку особистості, спрямовується на формування екологічної компетентності, високий рівень якої забезпечують екологічно обґрунтовані професійні рішення [2, 4].

На думку Дж. Равена, рівень професійності фахівця визначається взаємодією трьох змінних величин: цінностей, компонентів компетентності і соціальних настанов [13, 261]. Саме у контексті формування екологічних знань суттєвим є: фаховий рівень, ерудиція, гнучкість, рішучість, ініціатива, здатність приймати рішення і брати на себе відповідальність, що особливо необхідне в екстремальних екологічних ситуаціях [13, 259].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування екологічної культури були предметом дослідження багатьох науковців. Модернізації змісту екологічної освіти, яка розкриває особливості екологічної компетентності особистості в умовах фундаменталізації освіти, присвятили праці Л. Липова, Т. Лукашенко, В. Малишев; основні підходи до формування екологічної компетентності, сутності і структури цього поняття оприлюднені у працях О. Колонькової, В. Маршицької, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко, С. Шмалей; обґрунтування сутності екологічної освіти і культури представлено у працях Г. Білявського, Є. Желібо, А. Романович, С. Степаненко, В. Некоса, Т. Сафранова, В. Собчик; концептуальні підходи до визначення сутності екологічної освіти і виховання розроблено Д. Дерябо, М. Дробноходом, М. Кисельовим, А. Ясвіним та ін. О. Гуренкова, Л. Лук'янова присвятили свої дослідження формуванню екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту, С. Ханмамедов, В. Горбов вивчали взаємозв'язок професійних та екологічних компетентностей. Водночас питання формування екологічної компетентності курсантів морських навчальних закладів при професійній підготовці залишається відкритою та недостатньо дослідженою.

Аналіз та узагальнення педагогічної літератури засвідчує, що у ній відсутнє комплексне висвітлення дидактичних засад формування екологічної компетентності у випускників вищих навчальних закладах морського профілю. Тому важливої ролі набуває завдання забезпечення якісно нової екологічної освіти для того, щоб сучасний моряк міг оцінити реальні наслідки своєї професійної діяльності і можливості з охорони навколишнього середовища, а також умів компетентно розв'язувати екологічні проблеми.

Метою статті є висвітлення дидактичних засад навчання та їх значення у професійній підготовці фахівців морської галузі у вищих навчальних закладах при формуванні екологічної компетентності.

Екологічна культура визначає рівень сприйняття людиною світу і її ставлення до живої природи [13]. Тому формування екологічної компетентності майбутніх фахівців морської галузі вимагає чіткого розуміння як цього поняття, так і його складових. Недооцінка наявних проблем збереження довкілля, утилітарно-споживче ставлення до природи, недостатня теоретична і науково-методична забезпеченість екологічного виховання спричиняє пошук нових підходів у розв'язанні цієї проблеми.

У зв'язку з цим метою статті є висвітлення дидактичних принципів та підходів до формування екологічної компетентностей майбутніх моряків.

Розв'язок суперечностей між потребами людини і можливостями природи може бути здійснений лише за умови зміни всієї системи цінностей людини, її екологічної компетентності. Формування екологічної культури в молоді загалом набуває дедалі більшого значення. Для цього необхідна перебудова свідомості людей на основі екологічних знань, зміна споживацьких настроїв на духовні, естетичні, пізнавальні мотиви щодо довкілля. Результатом екологічної обізнаності підростаючим поколінням є розуміння первинності законів природи, усвідомлення зростання взаємозалежності і взаємовпливу природи і суспільства, особистої відповідальності за екологічні проблеми не лише свого регіону, а й світу загалом.

Сучасний словник української мови термін «засади» трактує як основу чогось, те головне, на чому базується що-небудь, вихідне, головне положення, принцип, основа світогляду, правило поведінки. За словами В. Краєвського вживання поняття «дидактичні засади» необхідне для позначення сукупності норм, що регулюють відбір складу соціального досвіду [7, 3 – 10]. Дидактичним забезпеченням Г. Шабанов називає все те, що з позицій дидактики зумовлює засвоєння змісту й забезпечує компетентісно-орієнтований підхід і оптимальні умови для продуктивної самостійної навчально-пізнавальної діяльності, тобто, по суті, дидактичні засади.

У нашій статті розглядаються дидактичні принципи та дидактичні підходи, які використовуються у процесі викладання екологічного змісту. Дидактичні принципи тісно взаємопов'язані та поширюються на вивчення усіх навчальних дисциплін. З висуненням нових соціальних замовлень навчальним закладам та реальних змін у змісті й методиці навчально-виховного процесу ці принципи розвиваються, уточнюються, з'являються нові.

Принципи навчання – це спрямовуючі положення, нормативні вимоги до організації та проведення дидактичного процесу, які мають характер загальних вказівок, правил і норм та впливають із його закономірностей. Проблемою формування і класифікації дидактичних принципів займалися відомі як зарубіжні (Я. Коменський, Й. Песталоцці, Й. Герbart, Ж. Руссо), так і українські педагоги, зокрема, К. Ушинський та його послідовник Г. Ващенко.

Дидактичні принципи, як вважає Г. Ващенко у своїй відомій праці «Загальні методи навчання», – це основоположні ідеї, що пронизують усі рівні й компоненти освіти та засвідчують їх системну цілісність [1].

Як результат навчання і виховання, формування екологічної компетентності підпорядковується загальнодидактичним закономірностям

цих процесів. Розглянемо деякі принципи навчання, які застосовуються у професійній підготовці фахівців морської галузі при формуванні екологічної компетентності. Передовсім – це принцип науковості, який визначає як зміст, так і форму навчального процесу. Цей термін М. Скаткін трактує, як наукову достовірність відомостей, показ явищ у взаємозв'язку, створення уявлень про пізнаваність світу тощо. Л. Зоріна узагальнила і конкретизувала цей принцип як основний методологічний та виділила види наукових знань (поняття, факти, теорії, закони тощо) [4].

В основу розуміння цього принципу Г. Ващенко радить покласти вимогу, щоб знання відповідали об'єктивній дійсності, щоб процеси навчального пізнання вибудовувалися на основі принципів, методів та засобів науки, в основу яких покладена експериментальна діяльність. Посилаючись на Я. Коменського, він вважає, що дитина у такий спосіб опанує основи дисциплін, які входять до кола так званої Пансофії (загальна мудрість, всезнання). Такий підхід покликаний формувати механізм логічного мислення і любов до наукової правди [1, 85].

Сьогодні принцип науковості зводиться до відповідності навчальних занять науковим, ознайомлення з методами наукового пізнання, створення уявлень про процес пізнання і оволодіння його структурою і функціями.

Процес формування екологічної компетентності у курсантів відбувається відповідно до основних документів Міжнародної морської організації (ІМО) з безпеки судноплавства та охорони навколишнього середовища, а саме:

1. Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі (СОЛАС-74);
2. Міжнародний кодекс з охорони суден і портових засобів (Кодекс ОСПС);
3. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків і несення вахти (ПДНВ 78/95);
4. Конвенція про міжнародні правила попередження зіткнень суден у морі (МППСС-72);
5. Міжнародна конвенція про запобігання забрудненню із суден (МАРПОЛ 73/78);
6. Резолюція КБМ ІМО MSC.159 «Тимчасовий посібник з мір контролю над виконанням вимог по посиленню морської охорони»;
7. Міжнародний кодекс з керування безпекою (МКУБ) тощо [17].

Принцип системності органічно пов'язаний з науковістю знань. Системність – невід'ємна властивість теоретичних знань, яка зумовлює цілісність навколишнього середовища і забезпечує формування у курсантів розуміння єдності доквілля. При організації системного мислення, цей принцип сприяє відкриттю нових способів організації екологічної діяльності щодо захисту навколишнього середовища від екологічної

небезпеки. Цей принцип вимагає, щоб у засвоєнні теоретичних знань враховувалися як послідовність та доступність викладу, так і зв'язок предмету з іншими дисциплінами. Використання міждисциплінарних зв'язків дає можливість об'єднати програмовий матеріал у вигляді стрункої системи знань. Вони є однією з умов підвищення наукового рівня і удосконалення всього навчального процесу, які здійснюються у процесі навчання такі функції:

- забезпечення узгодженості в часі вивчення тем різних дисциплін;
- сприяння розвитку наукових понять;
- реалізація єдиного підходу до формування умінь і навичок майбутніх фахівців морської галузі;
- систематизація і узагальнення знань, набутих курсантами у процесі вивчення навчальних предметів;
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків, що існують у природі і які вивчають у дисциплінах професійного спрямування [15].

Система екологічних знань будується на основі ієрархічного принципу у системі знань при вивченні понять. Без ієрархії понять не можуть формуватися системні й цілісні знання [4].

Принцип цілісності знань з кожної освітньої галузі дає можливість формувати у свідомості курсантів систему знань про дійсність – образ світу, в якому всі знання взаємопов'язані та взаємозумовлені. Цей принцип є спорідненим з вищезазначеними, а також – базисним для формування екологічної компетентності в процесі вивчення фахових дисциплін, таких як: «Суднові дизельні механізми», «Суднові допоміжні механізми», «Технологія використання робочих речовин», «Технічна хімія», «Автоматичні системи енергетичних установок», «Суднові котельні установки», «Суднові турбінні установки», «Нормативні морські документи», «Судноремонт», «Експлуатація суднових енергетичних установок», адже цілісність забезпечується інтеграцією трансдисциплінарних знань. Саме цей принцип забезпечує курсантам адекватне уявлення про навколишній світ, в якому все взаємозумовлене і взаємопов'язане. Досягнення цілісності знань учнів є необхідною умовою виховання у них екологічної культури.

Принцип доступності вимагає урахування особливостей розвитку курсанта. На думку Я. Коменського цей принцип може бути реалізованим при умові, коли вчитель буде дотримуватися таких дидактичних правил: «від близького до далекого», «від відомого до невідомого», «від простого до складного», «від загального до окремого» [5]. Як вважає Л. Занков, у навчанні обов'язково мають бути труднощі, але помірні, посилені, ті, які можна подолати. Навчання не сприяє розвитку учнів, якщо воно не вимагає від них напруження розумових сил, пізнавальної активності, самостійності думки і дії [3].

Принцип природовідповідності був важливою складовою педагогічної теорії і практики Ф. Дістервега, Й. Песталоцці, К. Ушинського та багатьох інших вітчизняних і зарубіжних педагогів, а також – методологічною основою педагогічної концепції Ж. Руссо. Природовідповідність навчання Я. Коменський трактував, як відповідність законам природи взагалі та навчання, що відповідає особливостям дитячого віку. Він виділив, підкреслив зовнішні ознаки природовідповідності, тобто наслідування зовнішнім природним формам [9]. Й. Песталоцці акцентував увагу на внутрішній природі людини, розуміючи природовідповідність як відповідність природі дитини. Він вважав, що «природа виявляє всі сили людини шляхом вправ, а їх розвиток залежить від кількості їх застосування» [12, 198].

Вислів «природа явища» означає не зовнішню природу, тобто не все те, що нас оточує, а власне внутрішню природу. Принцип природовідповідності є визначальним принципом освіти, навчання і виховання, який найбільше пов'язаний з екологією. Як вважає В. Панченко, індивід, як особистість, з'являється тільки тоді, коли він усвідомлює навколишній світ і себе самого, формує своє позитивне ставлення до них. Тобто, людський індивід є настільки особистістю, наскільки йому притаманне усвідомлення себе, своєї ролі і обов'язку зі збереження Природи. Саме воно – необхідний атрибут сучасної особистості як системи зв'язків між Людиною і Природою [11].

Зменшення власного негативного впливу на довкілля під час професійної діяльності є ознакою високого рівня професійної екологічної компетентності робітника чи службовця. Тому при формуванні екологічної компетентності у підготовці фахівців морської галузі треба робити акцент на формування екологічної свідомості. Важливою умовою формування екологічної свідомості є перетворення зовнішніх мотивів і стимулів на внутрішні мотиви особистості. Це можна досягти, здійснюючи зв'язок теоретичних знань з практичним втіленням під час проходження практики, яка сприятиме розвитку природобезпечної діяльності. Такі знання курсанти отримують при проходженні практики навчальної плавальної та виробничої плавальної, яка передбачена навчальним планом морських навчальних закладів тривалістю 12 місяців. Отже, формування екологічної компетентності здійснюється за двома взаємопов'язаними та взаємодоповнювальними напрямками, а саме: академічна підготовка в стінах навчальних закладів і тренажерна підготовка у відповідних тренажерних центрах.

Академічна підготовка поєднує теоретичне навчання і практичну підготовку загальної професійної спрямованості. Тренажерна підготовка спрямована на прищеплення кандидатам на зайняття відповідної посади вузькопрофесійних знань, умінь і навичок. Тільки ефективне поєднання

обох видів підготовки може дати той результат, на який сьогодні розраховує роботодавець.

У нових навчальних планах частину тренажерних курсів передбачається інтегрувати до структури академічних дисциплін. Так, на II курсі курсанти вивчають навчальну дисципліну «Безпека життєдіяльності», до якої інтегрується відповідний тренажерний курс. Аналогічно тренажерний курс «Рефрижераторний контейнер» інтегрується у дисципліну «Суднові холодильні установки» [16, 151].

Отже, саме базування на зазначених основних принципах навчання забезпечує формування екологічної компетентності майбутніх фахівців морської галузі за рахунок вдосконалення навчально-методичного забезпечення впровадження інтегрованих курсів із вивчення загально-освітніх і професійно орієнтованих дисциплін з точки зору їх екологічного наповнення.

Сьогодні ми спостерігаємо, що предметна форма організації знань поступово замінюється проблемними формами її організації. Основою організації екологічного виховання в освітньому просторі навчального закладу має стати екологічно орієнтована освіта. Для розв'язання певної проблеми недостатньо знань з однієї навчальної дисципліни. Кожна з дисциплін робить свій внесок у процес розв'язання цього завдання. Тобто йдеться про професійну спрямованість навчальних дисциплін математичного та природничо-наукового циклу на основі екологічної складової циклу професійної і практичної підготовки.

Зміст екологічної культури включає взаємопов'язані компоненти:

- когнітивний – екологічно значущі знання (від сприйняття до їх розуміння, усвідомлення і використання), екологічний стиль мислення;
- аксіологічний – екологічні цінності, переживання, емоційний резонанс;
- нормативний – моральний і екологічний імператив, етичні норми, правила, екологічні традиції;
- творчо-діяльнісний – досвід творчої, проєктивної екологічно виправданої діяльності;
- поведінковий – природо відповідні вчинки і дії щодо природи [9].

Щоб знання міцно запам'ятовувалися курсантами, стали частиною їх свідомості, основою звичок поведінки при формуванні екологічної культури застосовують підхід ґрунтовності. Ґрунтовні знання – це знання глибоко усвідомлені, систематичні, чіткі, тісно пов'язані з практикою, міцно закріплені у пам'яті. Істотними ознаками ґрунтовності знань є їхня точність, аргументованість і відповідна для кожного ступеня освіти повнота.

Наприклад, у процесі підготовки суднових механіків передбачено п'ять рівнів, починаючи від рядового і закінчуючи старшим механіком.

Перші два готує ліцей, другий – коледж, третій, четвертий – академія. Для кожного рівня виділено основні функції, які той чи інший фахівець має виконувати на судні, а кожна функція визначає певні компетенції, якими має володіти претендент на обіймання відповідної посади. Що вищий рівень підготовки, то більшою кількістю компетенцій повинен володіти претендент, включаючи компетенції попередніх рівнів.

Для сучасної екологічної освіти важливою тенденцією та водночас дидактичним підходом є генералізація знань. Сучасний філософський словник трактує поняття генералізації як прийом, який узагальнює, створює перехід від конкретного до загального. Зростання обсягу наукової інформації вимагає ущільнення змісту, генералізації ядра природничих фундаментальних знань, тобто треба в мінімальному обсязі навчального матеріалу зосередити максимальний інформаційний зміст [8, 245].

Отже, знання нормативних документів, питань устрою та експлуатації судна дає змогу на практичних заняттях з навчальної дисципліни «Суднові дизельні установки» проводити оцінку екологічних показників роботи дизеля, а на заняттях «Суднові котельні установки» вивчають питання підвищення якості повітря та відведення газів (Додаток VI до Конвенції МАРПОЛ 73/78). При виконанні курсового проекту з навчальної дисципліни «Суднові допоміжні механізми» вивчається питання перспективного розвитку суднових систем, що спрямоване на формування вміння використовувати знання з екологічної безпеки суднового обладнання. У розділі «Баластні системи», в підрозділі «Вимоги Конвенції МАРПОЛ 73/78», зазначаються заходи щодо попередження забруднення моря та атмосфери при експлуатації судна.

Для формування цілісних екологічних знань моряків важливе значення має системний підхід. Саме він дає можливість встановити структурно-функціональні зв'язки між явищами і наслідками, з'ясувати причиново-наслідкову залежність, виявити ієрархічні зв'язки між поняттями. Системно-екологічний підхід – це врахування усієї сукупності екологічних аспектів, їхніх системних властивостей та екологічних характеристик досліджуваних систем, як, зрештою, особливостей спеціальних методів і процедур, що використовуються для їх дослідження [10]. Саме формування екологічної компетентності під час вивчення дисциплін професійного циклу – першочергове завдання у підготовці конкурентоспроможного спеціаліста.

Пріоритетного значення набуває діяльнісний підхід у засвоєнні курсантами навчального матеріалу. Самопошук та самооволодіння навчальним матеріалом, уміння застосування набутих знань приводять до розвитку творчої діяльності особистості. Такі знання запам'ятовуються надовго та розкривають внутрішні резерви для розв'язання певних проблем у професійній діяльності. Для розвитку діялісного підходу

організуємо семінари проблемного характеру з екологічним змістом, плануємо розробку творчих проєктів, презентацій, засвоєння теоретичних знань відбувається на практичних заняттях в спеціальних тренажерних центрах, проводимо добір завдань екологічної та хімічної направленості.

Серед нових наукових напрямів для поліпшення підготовки майбутніх фахівців в ВНЗ, доцільно виділити акмеологічний підхід. Поняття «акме» – це вищий рівень розвитку фізичного здоров'я, волі, виявляючи себе як індивід, як особистість і як суб'єкт діяльності. Акмеологія (Б. Ананьєв, Н. Кузьміна, Н. Кухарєв та ін.) досліджує найбільш творчі періоди в житті людини, етапи зрілості, що супроводжуються підвищенням ефективності професійної діяльності. Освіта має створити такі умови, за яких студенти навчаються на максимумі своїх можливостей. При такому підході завдання – викладача допомогти студентам досягти успіхів у роботі та особистісних результатів у професійній самореалізації [14]. Для реалізації цього підходу щорічно організуємо на базі Херсонської державної морської академії Всеукраїнські студентські науково-практичні конференції «Сучасні проблеми морського транспорту та безпека мореплавства», засідання обласного методичного об'єднання викладачів «Екології, охорони праці та безпеки життєдіяльності», обласні олімпіади по захисту творчих проєктів з даних навчальних дисциплін.

Одним зі способів розв'язання педагогічних завдань є впровадження диференційованого підходу до навчання та виховання, який вивчає міжособистісні відносини. Одним із критеріїв ефективності диференціації є відповідність результатів навчання соціальному замовленню, а головним критерієм у забезпеченні безпеки судноплавства – людський фактор. Враховуючи специфіку роботи на судах у морі, перед вищими навчальними закладами морського профілю стоять питання поліпшення якості фахової підготовки курсантів на основі запровадження до навчального процесу новітніх технологій і навчання їх компетентісно здійснювати професійну діяльність та бути конкурентоспроможними на ринку праці.

У сучасній педагогіці порівняно новим та найбільш актуальним для теми нашого дослідження є компетентнісний підхід. Цей підхід у системі вищої освіти потребує опрацювання нового теоретичного базису, ідентифікації поняттєвого фонду європейської педагогічної термінології, зрозумілої всім учасникам освітнього простору [6, 48].

Компетентнісний підхід особливо необхідний при набутті фундаментальних природничих знань, а саме екологічних, для підготовки майбутніх фахівців морської галузі, тобто формувати екологічно-компетентісну особистість, яка здатна, керуючись здобутими знаннями, сформованими цінностями й досвідом, приймати в життєвих ситуаціях екологічно-доцільні рішення. Екологічна компетентність є складовою професійної підготовки моряка, під якою ми розуміємо:

– здатність особистості приймати рішення і діяти з мінімальною шкодою для довкілля;

– прояв екологічної культури особистості у її «зоні відповідальності» (тобто та частина довкілля, у якій кожна конкретна людина здійснює власну діяльність і тому може реально впливати на її стан);

– характеристику, що дає змогу сучасній особистості відповідально врегульовувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку;

– здатність особистості до ситуативної діяльності у природному оточенні.

Висновки. Механізм формування екологічної компетентності – досить складний і тривалий процес, який вимагає посиленої уваги до пошуку найбільш ефективних форм, методів, принципів навчання, підходів і способів екологічного виховання у фахівців морської галузі. До основних найбільш прийнятих загальнодидактичних засад, що лежать в основі здобуття екологічних знань при вивченні природничих дисциплін та дисциплін професійного циклу, відносять такі домінуючі принципи навчання, як: науковість, системність, послідовність, доступність, цілісність, природовідповідність, а також дидактичні підходи: системний, діяльнісний, акмеологічний, диференційований, особистісно орієнтовний, компетентний, генералізації знань та підхід ґрунтовності.

Подальшого вивчення потребують форми та методи засвоєння змісту і засобах навчання.

Література

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів / Г. Ващенко. – К., 1997. – 415 с.
2. Гуренкова О.В. Формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту в умовах кредитно-модульної системи навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 10.02.08 / Ольга Володимирівна Гуренкова. – К., 2009. – 19 с.
3. Занков Л.В. Избранные педагогические труды / Л.В. Занков. – 3-е изд., дополн. – М. : Дом педагогики, 1999. – 608 с.
4. Зорина Л.Я. Дидактические основы формирования системности знаний старшеклассников / Л.Я. Зорина. – М. : Педагогика, 1978. – 128 с.
5. Коменский Я.А. Великая дидактика. Избр. пед. соч. / Я.А. Коменский. – М., 1982. – Т. 1.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики України / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с. – ISBN 966-8039-50-5.
7. Краевский В.В., Хуторской А.В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В.В. Краевский, А.В. Хуторской // Педагогика. – 2003. – № 2. – С. 3 – 10.

8. Липова Л. Дидактичні засади формування екологічної компетентності випускників : укр. наук. журнал «Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації» / Л. Липова.

9. Концепция экологического воспитания учащихся Нижнего Новгорода // География и экология в школе XXI века. – Н. Новгород, 2004. – № 4.

10. Никонорова Е.В. Экологическая культура и молодёжь : учеб. пособие / Е.В. Никонорова. – М., 1990. – 124 с.

11. Панченко В.І. Етика. Естетика текст : [навч. посіб.] / В.І. Панченко ; за наук. ред. В.І. Панченко. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 432 с.

12. Песталотци И.Г. Избранные педагогические произведения : в 2 т. / И.Г. Песталотци ; под. ред. В.А. Ротенберга. – М. : Педагогика, 1981. – 336 с.

13. Равен Джон. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Джон Равен. – М., 2002 (англ. 1984). – С. 261.

14. Сластенін В.А. Формування творчої особистості майбутнього вчителя / В.А. Сластенін // Рад. педагогіка. – 1975. – № 1. – С. 79 – 85.

15. Тарасенко Г. Взаємозв'язок естетичної та екологічної підготовки вчителя в системі професійної освіти : [монографія] / Г. Тарасенко. – Черкаси : «Вертикаль», 2006. – 308 с.

16. Дуля А.В. Підготовка майбутнього фахівця морської галузі у контексті компетентнісного підходу / А.В. Дуля // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. Н. Скотна, М. Чепіль та ін. – Дрогобич : Видавничий відділ ДДПУ, 2015. – Випуск тридцять перший. – 328 с.

17. Ушинский К.Д. Собрание сочинений. Т. 10 : Материалы к третьему тому «Педагогической антропологии» / К.Д. Ушинский. – М. – Л. : Изд-во Академии педагогических наук РСФСР, 1950. – 659 с.

Дуля Алёна. Дидактические основы формирования экологической компетентности выпускников высших учебных заведений морского профиля. В статье осуществлён анализ дидактических основ, которые лежат в основе получения экологических знаний. Раскрыты основные принципы дидактики: научность, системность, последовательность, доступность, целостность, природосоответствие, которые тесно взаимосвязанные и распространяются на изучение всех учебных дисциплин. Выделены дидактические подходы обучению в профессиональной подготовке специалистов морской отрасли при формировании экологической компетентности такие, как: системный, деятельностный, акмеологический, дифференцированный, личностно-ориентированный, компетентный, генерализация знаний и подход обоснованности.

Ключевые слова: дидактические основы, принципы дидактики, дидактические подходы, экологическая компетентность.

Dulia Alona. Didactic Principles of Formation of Ecological Competence for Graduates of Maritime Higher Education Institutions.

The analysis of didactic principles that lie in the basis of obtaining ecological knowledge is conducted in the article. The fundamental principles of didactics: scientism, systemacy, consistency, availability, integrity, nature correspondence, which are closely connected and are widely used in the studying of all subjects, are presented. The didactic approaches of teaching in training of maritime specialists by forming ecological competence are pointed out, such as: system, active, acmeological, differential, people-oriented and competent approaches, as well as an approach of generalization of knowledge and an approach of judiciousness.

Keywords: didactic principles, didactic principles, didactic approaches, ecological competence.

Одержано 29.05.2015.